

СТРАТЕГІЧНИЙ ЗАХИСТ КЛІМАТУ В УКРАЇНІ

Гомаль І.І., к.т.н., професор кафедри "Управління виробництвом"

Рябич О.М, асистент кафедри "Управління виробництвом"

(Донецький національний технічний університет, м. Донецьк)

// Майбутнє України: стратегія поступу: Монографія. – Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2008. – 304 с. – С.199-222

В останнє десятиліття проблема впливу парникових газів на зміну клімату перетворилася з наукової гіпотези в одну з найбільших загроз людської цивілізації. Наукою підтверджено, що межою небезпечних змін клімату та ризиків незворотних змін є потепління на 2°C від температури доіндустріального періоду. Протягом минулого століття середня температура вже піднялася на $0,7^{\circ}\text{C}$. Якщо країни будуть розвиватися без обмежень на викиди парникових газів, температура може піднятися до $5,8^{\circ}\text{C}$ вже до кінця цього століття, що стане глобальною катастрофою [1]. Україна також буде страждати від зміни клімату. Їй загрожують аномальні температурні умови, перетворення степів південного регіону в пустель, затоплення прибережних регіонів Чорного й Азовського морів, гострий брак питної води в південних та східних областях. Це все загрожує економічному розвитку країни вже в наступні десятиліття. Тому приділення належної уваги проблемі зміни клімату та необхідність термінових і всеосяжних дій зі скорочення викидів парникових газів у всьому світі і зокрема в Україні задля попередження глобальної катастрофи є стратегічним завданням.

Стратегічний захист клімату ґрунтується на основному завданні Кіотського протоколу – стабілізації концентрації парникових газів на такому рівні, який не допускав би небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему. Такий рівень повинний бути досягнутий у строки, необхідні для природної адаптації екосистем до зміни клімату.

Національна екологічна політика України повинна формуватися з урахуванням довгострокових перспектив зниження викидів парникових газів

в атмосферу і намірів пост-Кіотського періоду, який є періодом після 2012 року, що підтверджується розпорядженням КМУ “Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 р.” р. 3 [2]. Екологічна політика повинна враховувати програми дій з попередження зміни клімату в кожній сфері: опалення, споживання електрики, транспорту, промисловості та відновлювальних джерел енергії, що принесуть економічну та екологічну вигоду на місцевому рівні.

Згідно довідки про стан впровадження Україною Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї, підготовленою Міністерством охорони навколишнього природного середовища Україна, за прогнозними оцінками, при збереженні досягнутих в останні роки темпів розвитку економіки та існуючого рівня паливноємності внутрішнього валового продукту, викиди парникових газів не перевищуватимуть у 2012 році обсягів викидів 1990 року. За даними останнього кадастру, в рамках якого була виконана інвентаризація викидів парникових газів за 1990-2004 рр. по п'яти секторах економіки: енергетика, промисловість, сільське господарство, відходи, землекористування, сумарні викиди в 2004 р. - в 2,2 разу нижче рівня 1990 р., тобто зменшилися з 920,836 млн. т CO₂-екв. до 418,92 млн. т CO₂-екв. Тому, для виконання зобов'язань з Кіотського протоколу Україна може не приймати спеціальних заходів, але участь в механізмах міжнародного співробітництва в рамках Кіотського протоколу, може принести значний прибуток.

Проте, в Указі президента України № 658/2007 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 червня 2007 року «Про стан та проблеми імплементації Україною Рамкової конвенції ООН про зміну клімату» [3], йдеться про незадовільну імплементацію Кіотського протоколу та необхідність удосконалення нормативно-правової бази з регулювання антропогенних викидів парникових газів в атмосферу на національному рівні. Наголошується, що неналежне використання механізмів Кіотського протоколу може негативно відбитися на потенційних можливостях України забезпечити

у довгостроковій перспективі зниження викидів парникових газів. Тому, потрібно формувати чітку національну політику, щодо регулювання антропогенних викидів парникових газів в атмосферу.

На виконання Національного плану заходів з реалізації положень Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, що затверджений Розпорядженням № 346-р Прем'єр-міністра України від 18 августа 2005 р. прийнятий ряд законодавчих актів, що є необхідною нормативно-правовою базою для регулювання скорочення викидів парникових газів в атмосферу та реалізації проектів спільного впровадження в Україні.

Зокрема, Постановою Кабінету Міністрів України № 206 від 22 лютого 2006 р. прийнято „Порядок розгляду, схвалення та реалізації проектів, спрямованих на зменшення обсягу антропогенних викидів або збільшення абсорбції парникових газів, згідно з Кіотським протоколом до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату”.

Видано та зареєстровано у Мін'юсті накази Мінприроди від 17 липня 2006 р. № 341 «Про затвердження вимог до документів, в яких обґрунтовуються обсяги антропогенних викидів і абсорбції парникових газів, для одержання листа підтримки власником джерела викидів, на якому планується реалізація проекту спільного впровадження» та № 342 “Вимоги до підготовки проектів спільного впровадження”, якими затверджено вимоги до документів для отримання листів – підтримки та листів–схвалення проектів спільного впровадження.

Прийняті постанови Кабінетом Міністрів України від 10 квітня 2006 р. № 468 “Про порядок координації заходів щодо виконання зобов'язань України за Рамковою конвенцією Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату та Кіотським протоколом” та від 21 квітня 2006 року № 554 “Про затвердження Порядку функціонування національної системи оцінки антропогенних викидів з джерел і абсорбції поглиначами парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом”, якими передбачено організацію та координацію

діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади з метою виконання міжнародних зобов'язань України.

За даними інформаційної компанії Point Carbon [2] Україна на початку 2008 р. стала лідером рейтингу стан приймаючих проекти спільного впровадження, вдало пройшла оцінку Попереднього звіту міжнародною групою експертів, що дозволить одержити статус країни, якій дозволено використовувати гнучкі механізми Киотського протоколу. Дані зміни збільшать, як передбачається, інтерес до українських вуглецевих квот на глобальному ринку.

Однак, в даний час в Україні, на наш погляд, існує ряд проблем, які в першу чергу необхідно вирішувати для формування ефективної національної політики із захиту клімату:

- не повністю сформована законодавча база. Не прийнятий Закон України “Про регулювання викидів та поглинання парникових газів”, який Національним планом передбачалося затвердити ще в 2006 г. Тому невідомо, яким чином буде здійснюватися регулювання передачі одиниць скорочень викидів, в той же час заліковий період з створення одиниць скорочення викидів поки ще обмежується періодом 2008-2012 рр.;

- не створено інфраструктуру по веденню Національного реєстру одиниць викидів та поглинання парникових газів;

- не розроблено регіональні плани заходів з пом'якшення наслідків зміни клімату;

- відсутність власного досвіду з того, якими шляхами та засобами скорочення викидів парникових газів домогтися найбільшої ефективності (в першу чергу, економічної). Отже, до реалізації проектів спільного впровадження необхідно залучення різних фахівців, таких як юристи, аудитори, технічні фахівці, фінансисти, що розбираються у специфіці технологічних процесів, що приводять до викидів парникових газів в атмосферу;

- недостатно кваліфікації і знань про глобальний вуглецевий ринок,

ринок проектів спільного впровадження для підприємств, оцінки ризиків і прибутковості;

- складність документації і її технічної складової. Необхідність розуміння міжнародних і національних вимог і процедур на початковій стадії реалізації Киотського протоколу.

Слід зазначити, що достанької уваги формуванню внутрішньої системи торгівлі викидами в Україні не приділяється. Тому, що в зв'язку з прогнозованим надлишком квот, створення такої системи не є економічною необхідністю. Разом з тим, впровадження внутрішньої системи торгівлі викидами в Україні є безумовно позитивним, тому що:

- необхідно стимулювати підвищення енергоефективності економіки для зниження залежності від зовнішніх постачань енергоресурсів;

- необхідно введення конкретних національних заходів для обмеження викидів парникових газів відповідно до загальних вимог Рамкової конвенції ООН про зміну клімату і Киотського протоколу для країн Додатку Б;

- появою реальних обмежень у результаті можливого продажу значної частини надлишку національної квоти на викиди.

Для формування внутрішньої системи торгівлі викидами Україна має розробити національний план розподілу дозволів на викиди між підприємствами і галузями промисловості, який повинний бути погоджений із планами соціально-економічного розвитку країни і враховувати особливості національної економіки, а також ряд інших важливих аспектів, зокрема:

- погодженість з Киотськими зобов'язаннями по скороченню викидів;
- оцінку поточних і прогнозованих викидів парникових газів;
- відсутність дискримінації між галузями економіки і підприємствами;
- технічний потенціал і питомі витрати на скорочення викидів у різних галузях промисловості;

- вплив розподілу дозволів на викиди на конкурентноздатність окремих галузей і промислових підприємств;

- енергоємність українського експорту і валютних надходжень;

- прогнози щодо стабільності майбутнього попиту на експортовану продукцію;

- пріоритети реформування промисловості і подолання економічних проблем;

- резерв дозволів на викиди для нових підприємств.

У Законі України “Про регулювання викидів та поглинання парникових газів” необхідно передбачити:

- повноваження державних органів в області антропогенних викидів і поглинання парникових газів;

- нормування викидів парникових газів;

- моніторинг, накопичення інформації для оцінки антропогенних викидів і поглинання парникових газів;

- економічний механізм забезпечення скорочення викидів і збільшення поглинання парникових газів;

- відповідальність за порушення законодавчих вимог при викидах парникових газів;

- міжнародне співробітництво в сфері скорочення обсягів викидів і поглинання парникових газів.

За енергетичною стратегією України “Енергетична стратегія 2030” рівень викидів парникових газів до 2017 року збільшиться на 34% порівняно з 2004 роком, тому що країна:

- є досить великим центром споживання енергоресурсів, де структура й індустріальна спрямованість матеріального виробництва істотно не зміниться в доступному для огляду майбутньому, тому антропогенний вплив промисловості на навколишнє природне середовище буде значним.

- має енергосистему, яка багато в чому залежить від проектної документації, технічних умов і стандартів, а також ресурсних параметрів енергосистеми Росії, з якою вона періодично працює в режимі обміну потужностей.

- не розташовує в достатньому обсязі вільними інвестиційними

ресурсами для скорочення викидів парникових газів в атмосферу, радикальної зміни структури, технологічного рівня, ресурсної бази паливно-енергетичного комплексу.

У Національному повідомленні з питань зміни клімату [4], представлено, що одним з основних джерел антропогенного впливу на навколишнє середовище і клімат в Україні є викиди парникових газів в енергетичному секторі, частка яких складає більш 90 % від усіх викидів цих газів. При цьому енергетичний сектор характеризується наявністю наступних джерел викидів парникових газів: процеси спалювання паливно-енергетичних ресурсів для одержання енергії; викиди при видобутку, транспортуванні і збереженні паливно-енергетичних ресурсів.

Одним з найпоширеніших джерел викидів парникових газів є вугільна промисловість. Щорічно мільйони кубічних метрів метану надходить в атмосферне повітря з вугільних шахт. Обсяг його викидів складає до 19% від загальної кількості парникових газів, а потенціал у 21 раз перевищує CO₂. Для України – це одна з найболючіших проблем, тому що 70 % із 169 діючих шахт є «газовими» [5]. Тому, не випадково заходи з утилізації шахтного метану належать до пріоритетних завдань національної політики.

Однак, в довгостроковій перспективі для реалізації заходів з утилізації шахтного метану необхідно акцентувати на такому:

- право власності на метан;
- мотивована діяльність по видобутку вугілля;
- обґрунтована геологічна оцінка й аналіз запасів;
- розуміння поточної і майбутньої вуглевидобувної діяльності;
- доступ до ринків збуту енергії або задоволення потреб у локальній енергії;
- технологічні нововведення приводять до зниження капітальних витрат і витрат по експлуатації та технічному обслуговуванню;
- проекти по факельному спалюванню і рекуперації енергії можуть бути реалізовані завдяки продажу одиниць скорочення викидів.

Таким чином, Україна повинна формувати національну екологічну політику з урахуванням довгострокових перспектив зниження викидів парникових газів в атмосферу та вирішити наступні питання:

- розширяти уявлення громадськості відносно проблеми зміни клімату;
- сформувати внутрішню систему торгівлі викидами;
- адаптуватися до зміни клімату, включаючи управління ризиками, застосування фінансових механізмів та технологій з адаптації;
- підвищити ефективності реалізації механізму спільного впровадження;
- співпрацювати в області передачі технологій зі зниження викидів парникових газів, зборі і збереженні CO₂ всередині країни та галузях економіки;
- ефективно реалізовувати заходи з утилізації шахтного метану.

Литература

1. Звіт третьої сесії Спеціальної групи щодо наступних зобов'язань для країн Додатку Б до Кіотського протоколу SB 26, 14-18 травня 2007 року, Бонн // Національний екоцентр України, www.climategroup.org.ua
2. Розпорядження КМУ № 880-р від 17.10.07 р. “Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 р.” Міністерство охорони природного середовища України. – <http://menv.gov.ua>
3. Указ президента України № 658/2007 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 червня 2007 року «Про стан та проблеми імплементації Україною Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату» // <http://www.liga.net>
4. Друге національне повідомлення з питань зміни клімату в Україні // Міністерство охорони природного середовища України. – <http://menv.gov.ua>.
5. Гомаль И.И., Рябич О.Н. Особенности реализации проектов совместного осуществления в угольной промышленности / Геотехнології та управління виробництвом XXI сторіччя. Т. 2. Сучасні проблеми управління виробництвом. Екологія / Під ред. О.В. Мартякової. – Донецьк: ДонНТУ,

2006. – C.70-75.